

Пілевич Оксана Анатоліївна,
виконуюча обов'язки директора
Київського фінансово-економічного коледжу
Національного університету
державної податкової служби України,
м. Ірпінь

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Анотація. За результатами дослідження та на основі критичного аналізу автором визначено та обґрунтовано педагогічно доцільні наукові підходи для здійснення добору змісту професійної культури майбутніх фахівців з фінансів і кредиту. Це системний і компетентнісний наукові підходи, які мають реалізовуватися в контексті інших підходів – культурологічного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, реконструкціоністського та аксіологічного, що зумовлено сучасною гуманістичною парадигмою освіти та існуючою проблематичною соціальною реальністю.

Ключові слова: наукові підходи, фахівці з фінансів і кредиту, вища освіта, споріднені професії, професійна культура, зміст, професійна освіта.

Постановка проблеми. Процеси економічного зростання та інтеграції України до світового економічного простору залежать від стану фінансової системи України. Успіх в її модернізації значною мірою забезпечує професіоналізм персоналу, тобто підвищення якості фінансової освіти, підготовки випускників зі спеціальності фінанси і кредит до роботи в нових економічних умовах, які мають виступати в ролі новаторів фінансового мислення і поведінки в нашій країні. Професійному фінансисту в процесі практичної діяльності належить брати відповідальність за прийняті рішення щодо розв'язання актуальних складних питань, часто непопулярних і пов'язаних з ризиком. Крім цього їм доводиться працювати з широким загалом населення різних вікових груп, які беруть участь в інвестиційних, страхових та іпотечних схемах, що допомагають вирішувати питання пенсійного накопичення, соціального і медичного страхування, освіти і житла. Відповідно до цього фінансист-професіонал має володіти професійною культурою, визначення змісту якої має здійснюватися з використанням наукових підходів, що зумовлює актуальність теми цього дослідження.

Останні дослідження та публікації свідчать, що до формування професійної культури проявляють інтерес учені самих різних галузей науки: філософи, соціологи, юристи, психологи, педагоги, державні управлінці, менеджери, політики, медики, юристи, військові тощо. В більшості їх наукових праць різні підходи до добору змісту професійної культури висвітлюються контекстно. Так, дисертаційні дослідження з філософії присвячені соціально-філософському аналізу професійної культури (А. Маряшин, О. Москаленко, О. Черницький) співробітників берегової охорони, соціальної роботи з населенням, російського офіцера. Професійну культуру управлінців спортивної сфери, державних службовців, офіцерів, в контексті соціальних трансформацій досліджують учені-соціологи (П. Амбарова, Н. Голівкіна, О. Заслонкіна, Л. Максимова). Наукові підходи до формування професійної культури у фахівців обґрунтовано в дисертаціях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: А. Гаврилова (особистісно-орієнтований), Л. Єлагіної (компетентнісний), І. Мачуліної (соціально-реконструкціоністський, соціокультурний), А. Кульбекової, О. Новицької (системний), О. Шевченко (культурологічний).

Однак детальне осмислення літератури, зі заявленої теми статті дає змогу виокремити і дослідити найбільш використанні наукові підходи до визначення змісту професійної культури, зокрема, в галузях знань «соціальні та поведінкові науки» 05 (спеціальність «економіка») і «управління та адміністрування» 07 (спеціальності «облік і оподаткування», «фінанси, банківська справа та страхування», «менеджмент», «публічне управління та адміністрування», «маркетинг», «підприємництво, торгівля та біржова діяльність») як споріднених за типом професій «людина–людина».

Метою даної статті передбачається визначення педагогічно доцільних наукових підходів до добору змісту професійної культури майбутніх фахівців з фінансів та кредиту.

Викладення основного матеріалу. Аналіз багаточисельної наукової літератури, присвяченій проблемі формування і розвитку професійної

культури фахівців різних спеціальностей, зазначених вище, (в наявній електронній базі дисертацій і авторефератів нами виявлено 98 наукових праць вітчизняних учених і близько 500 зарубіжних дослідників) показав, що професійна культура майбутніх фахівців з фінансів і кредиту не обиралась предметом дослідження, а декілька окремих праць, які з'являються за ключовими словами «фінансист», «фахівець з фінансів і кредиту» насправді присвячені професійній підготовці майбутніх фахівців з обліку та аудиту (бухгалтер) й економіки.

Результати вивчення літературних джерел із заявленої теми статті показують, що найбільш поширеними науковими підходами, які обирають науковці до формування професійної культури майбутніх фахівців у системі вищої освіти, є системний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, аксіологічний, культурологічний. На цих же наукових підходах здійснюється добір змісту професійної культури, однак не в усіх працях висвітлена технологія його здійснення.

Насамперед вважаємо доцільним звернути увагу, на те, що в своїх наукових пошуках дослідники спираються на гуманістичну парадигму освіти, яка й спрямовує процес дослідження професійної культури фахівців на особистісний рівень. Особливо чітко це прослідковується в дисертаціях з проблем формування професійної культури педагогів різних спеціальностей. Зазвичай, за її основу беруть теоретичну модель професійно-педагогічної культури, розроблену і обґрунтовану І. Ісаєвим, у якій виокремлено компоненти: аксіологічний, технологічний і особистісно-творчий [5].

Цей же шлях обрала О. Новицька. Водночас свою увагу вона акцентувала на системному підході до формування професійної культури студентів педагогічного вищого навчального закладу. При виборі цього наукового підходу вона спирається на узагальнення поширеного в наукових працях змісту поняття «професійна культура» як складного системного утворення, яке «представляє собою упорядковану сукупність загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій і якостей

особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичної технології педагогічної діяльності» [4]. Авторка наголошує, що в сучасних соціокультурних умовах спостерігається тенденція до об'єднання зусиль дослідників щодо аналізу професійної культури вчителя, до співпадання точок зору різних авторських шкіл, в поясненні її суті, змісту і критеріїв культурології. За результатами здійсненого дослідження нею дана характеристика професійно-значимих компонентів педагогічної культури – загально-педагогічного, особистісно-морального, творчого, предметно-професійного. В авторському визначенні процесу формування професійної культури у студентів в умовах модернізації освіти акцентується увага на змісті цього феномену: «Формування професійної культури студентів педвузу – це спеціально організований, планомірний і поетапний процес розвитку педагогічної діяльності в контексті становлення професійної культури та у відповідності як з офіційними педагогічними стандартами, кваліфікаційними характеристиками, так і з уявленнями студентів про ідеал педагогічного професіоналізму (курсив – наш)» [4, с. 9]. Модель педагогічної системи формування професійної культури студентів педвузу, презентована в роботі, складається з етапів формування (мотиваційно-навчального, формувального та підсумкового), одним із яких є «спеціально відібраний предметний зміст, який містить опорні знання про сутність і специфіку професійної культури (курсив – наш)» [там саме].

Таким чином, розкриваючи суть системного підходу до формування професійної культури студентів педвузу, дослідниця наголошує на обов'язковому узгодженні змісту досліджуваного феномену з офіційними педагогічними стандартами та кваліфікаційними характеристиками, уявленнями студентів про ідеал педагогічного професіоналізму, використання принципу інтеграції в доборі змісту навчання.

На актуальності вдосконалення професійно-педагогічної культури викладачів вищих навчальних закладів у системі неперервної освіти, в центрі якої мають бути пріоритети гуманістичної особистості, наголошує

О. Гаврилов. Він зазначає, що в умовах локально-глобального характеру розвитку універсуму розробляються принципово нові, нерозривно пов'язані з інтегративними процесами, концептуальні моделі освіти, засновані на новому уявленні об інформації, діяльності, особистості, нових нормах поведінки. Відповідно відбувається розвиток нових парадигм освіти: інформаційно-педагогічна, випереджальна, особистісно-орієнтована, глобальна, глобально-регіональні (локальні) системи освіти, які висувають нові вимоги до характеру і змісту педагогічної діяльності в вищому навчальному закладі, до професійно-педагогічних знань і умінь викладачів, до рівня їх професійно-педагогічної культури, професіоналізму і мобільності. У зв'язку з цим, на переконання вченого, мають бути внесені зміни в теоретичні конструкції професійно-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів, сформовані наприкінці ХХ століття.

Критичний аналіз державних освітніх стандартів дав змогу О. Гаврилову виявити їх невідповідність вимогам часу, що проявляється в орієнтації цілей освіти, які було сформульовано «в період, коли акцент робився на засвоєння стабільної системи готових знань, методів розрахунків, проектування тощо. А тому цілі сучасної освіти розглядаються як освіта особистості та її духовно-моральне виховання, опанування методологією системного підходу ...» [1, с. 7]. У зв'язку з цим ним актуалізується необхідність здійснення добору змісту педагогічно-професійної культури викладачів на основі особистісно-орієнтованого підходу. На думку, О. Гаврилова, нині недостатньо викладачу володіти професійними вміннями, він має бути здатним чутко реагувати на нетипові ситуації, забезпечувати позитивний емоційний настрій у курсантів. А це вимагає розвинутих психічних функцій (рефлексивних, регулятивних, когнітивних), володіння навичками подолання стресових ситуацій в професійній діяльності.

Оскільки професія викладача, як і професія фінансиста, належить до типу професій «людина-людина», то виокремлені вище вимоги, на наш погляд, мають бути враховані і в доборі змісту професійної культури

майбутніх фахівців з фінансів і кредиту. Вважаємо, що для цього треба внести корективи в зміст низки дисциплін (в межах дозволених 20 %) з урахуванням постійних трансформацій в нормативно-правовому забезпеченні професійної діяльності, технологій, виникнення непередбачених і стресових ситуацій. У зв'язку з внесенням таких корегувань важливого значення набуває вивчення структури діяльності фахівців фінансових установ, виявлення умов, які визначають їхню професійну діяльність. Не менш важливим вважаємо визначення рівня сформованості професійних знань, умінь і навичок, та на основі одержаних результатів, виокремлення системоутворювальних компонентів професійної культури як складової змісту професійної підготовки.

В дисертації Л. Єлагіної обґрунтовано компетентнісний підхід як методологічну базу дослідження професійної культури майбутнього фахівця і характеристику культури професійної діяльності як інтегрованої якості. Базуючись на ідеї про те, що професійна компетентність виступає похідним компонентом культурної компетентності людини, вчена розглядає її як «інтегративну якість особистості, яка формується в процесі засвоєння майбутнім фахівцем культури професійної діяльності» [2, с. 27]. Важливо зазначити, що в цьому контексті культура професійної діяльності виступає як «узагальнений досвід життєдіяльності в професії, а професійна компетентність є проекцією цього досвіду на певну сферу, область діяльності» [там саме]. Свій вибір компетентнісного підходу як методологічної основи дослідження культурно-професійної діяльності майбутніх фахівців, автор пояснює його можливістю об'єднати в єдине ціле відповідні знання, уміння, навички, особистісні якості, ціннісні орієнтири суб'єкта професійної діяльності.

На переконання Л. Єлагіної, компетентнісний підхід визначає пріоритетну спрямованість на цілі – вектори освіти, до яких вона відносить: здатність до навчання, самовизначення (самодетермінація), самоактуалізація, соціалізація і розвиток індивідуальності. В професійній освіті метою

реалізації компетентнісного підходу в контексті даного дослідження є формування компетентного фахівця, який володіє культурою професійної діяльності.

З огляду на заявлену тему нашого дослідження, слід звернути увагу на роль компетентнісного підходу в доборі змісту професійної освіти, розкрити в науковій праці Л. Єлагіної. Його використання уможливорює визначення змісту навчання, змісту професійної культури відповідно до потреб особистості, яка розвивається не тільки під час отримання професійної освіти, але й упродовж усього життя. Водночас, зазначає дослідниця, він орієнтує на інноваційний досвід успішної професійної діяльності в певній галузі.

Науковий інтерес для нашого дослідження представляє методологічна функція компетентнісного підходу, що дає змогу розглядати професійну культуру майбутнього фахівця з фінансів і кредиту як «системну реконструкцію» їхніх ключових компетенцій, і як системне явище в процесі аналізу якості підготовки майбутнього фахівця. За результатами здійсненого дослідження Л. Єлагіна визначила й обґрунтувала структуру і зміст культури професійної діяльності майбутнього фахівця, які складаються з комплексу його ключових компетенцій – соціокультурної, особистісної, інформаційної, діяльнісної; компонентів культури професійної діяльності (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, емоційний), яка «невід’ємна від об’єктивної структури діяльності спеціаліста, і характеризує міру його готовності здійснювати професійну діяльність як систему» [2, с. 29]; цілі навчального процесу з формування компетентнісного досвіду (йдеться про розвиток: ціннісно-сислової спрямованості, знаннево-орієнтовної основи, операційних основ професіоналізму та індивідуального стилю діяльності, стійкого позитивного ставлення до професії) [, с. 30].

Слід звернути увагу на те, що логіка формування професійної діяльності за такою системою зумовлює та уможливорює доцільність використання компетентнісного підходу в контексті інших наукових підходів

– культурологічного, особистісно-орієнтовного, діяльнісного та аксіологічного. Вчена наголошує, що їх інтеграція при збереженні системоутворювальної ролі компетентнісного підходу, є певною альтернативою часткової зміни системи професійної підготовки в контексті формування професійної культури майбутніх фахівців, що й доведено в дисертації. Нею презентована технологія добору змісту навчання на основі вказаної інтеграції, базовим началом, якої слід вважати «певну сферу діяльності, професійну функцію, особливий розділ навчальної програми, фрагмент навчального матеріалу, в якому на основі органічного поєднання різних компонентів, що мають компетентнісну прерогативу, створюється принципово нова його версія» [2, с. 31]. В ній зміст освіти і соціально значима діяльність виступають як узагальнена культура – цілісний образ високоефективної професійної діяльності, під якою Л. Єлагіна розуміє сукупність гуманітарних цінностей, системи понять і способів розв'язання типових для даної професійної сфери задач, варіювання способів виконання в залежності від ситуації, «поля прояву індивідуальності».

На наш погляд, даний підхід до визначення змісту формування професійної культури майбутніх фахівців з фінансів і кредиту є педагогічно доцільним. Безперечно, застосування інтеграції наукових підходів з компетентнісним підходом в ролі системоутворювального змушує до кардинальних змін в розробленні навчально-методичного забезпечення професійної підготовки фахівців, потребує спеціальної підготовки викладачів кафедр (циклових комісій), розроблення методичних рекомендацій.

З огляду на тему нашого дослідження розглянемо суть наукових підходів, які використовують дослідники в галузі соціології до вивчення змісту професійної культури. Нашу увагу привернув соціально-реконструкціоністський підхід, охарактеризований в дисертації І. Мачуліної. Вона підкреслює, що для осмислення напрямів реформування освіти з метою підготовки спеціаліста до дій в суспільстві постійних трансформацій методологічно важливо запровадити новий підхід до освіти, що на основі

інтеграції всіх попередніх підходів дасть змогу розвивати професійну культуру майбутнього фахівця в руслі соціального реконструкціонізму, який уможлиблює зосередження уваги саме на перетворюючій діяльності в ході соціокультурних трансформацій. Саме про реконструкцію ключових компетенцій фахівців як методологічної функції компетентнісного підходу до розвитку професійної культури майбутнього фахівця йдеться в дослідженні Л. Єлагіної, однак мета і суть цього підходу не сформульовані.

I. Мачуліна метою соціально-реконструкціоністського підходу визначає удосконалення і перетворення суспільства, виховання фахівців для трансформацій і соціальних реформ. У такому разі завданням педагогів слід вважати формування у майбутніх фахівців таких знань і навичок, які уможлиблюють виявлення проблем, стримуючих розвиток суспільства, і вирішувати їх. Розв'язання цього завдання розширює ролі викладачів – вони виступають агентами соціальних реформ і змін, керівниками проектів і лідерами досліджень. За таких умов у навчальних планах слід збільшити увагу суспільним наукам і методам соціальних досліджень, вивченню тенденцій сучасного і майбутнього розвитку суспільства, втіленню в процес навчання ідеалів рівності, культурного плюралізму.

Соціальний конструкціонізм – це соціологічна теорія пізнання, яка була розвинута П. Бергером і Т. Лукманом в їхній праці «Соціальне конструювання реальності». Згідно з цією теорією, констатує дослідниця, соціальна реальність має два сектори: неproblemатичний (в рамках якого люди користуються старими, тобто набутими знаннями) та проблематичний (коли особистість стикається з проблемою, а потрібних знань для її вирішення немає). За умов сучасного суспільства, яке трансформується, людина майже постійно знаходиться в проблематичному секторі, особливо це стосується професійної сфери діяльності. Саме тому головним чинником розвитку сучасного суспільства стає освіта, наголошує вчена, завдання якої полягає у формуванні «такого рівня професійної культури, завдяки якому фахівець за допомогою реконструкції обов'язково знаходив би оптимальне

рішення професійної проблеми» [3].

Отже, запропонований І. Мачуліною, соціально-реконструкціоністський підхід є педагогічно доцільним у формуванні професійної культури в майбутніх фахівців з фінансів і кредиту, оскільки відповідає особливостям їхньої професійної діяльності – необхідності вирішувати принципово нові завдання, що виникають у зв'язку з модернізацією сучасного суспільства. Адже з огляду на трансформаційні процеси в соціоекономічній ситуації в країні, модернізацію фінансової системи, від майбутніх фінансистів вимогатиметься адекватне розуміння предмета фінансової діяльності, вміння бачити в структурі буття та інноваційних проектів людину, власно фінансові завдання і розробляти стратегію їх розв'язання, розуміти власні можливості впливати на фінансові процеси – управління фінансами, проектування і моделювання різних сфер діяльності на основі прогнозування економічних наслідків.

В дисертації І. Мачуліної на основі введення поняття «модель спеціаліста» (однозначна внутрішня несуперечлива сукупність найзагальніших соціальних вимог до рівня професійної компетентності, світоглядних і етичних позицій, загальної і професійної культури) визначені основні компоненти професійної культури: 1) система знань, навичок, умінь; 2) загальний світогляд фахівця, який є наслідком процесу гуманізації та гуманітаризації освіти; 3) здатність до професійного та особистісного самовдосконалення; 4) реконструкціоністський, який визначається спроможністю фахівця до перетворюючої діяльності [3].

На нашу думку, ці компоненти можна розглядати в якості «вектору», за яким слід здійснювати добір змісту професійної культури майбутніх фахівців з фінансів і кредиту. Для цього треба проаналізувати діючі державні стандарти з професійної підготовки, визначити систему компетентностей з урахуванням потреб роботодавців і особистості студента, які мають бути сформовані в процесі навчання, врахувати потенціал соціогуманітарних дисциплін у формуванні загальної і професійної культури, надати їм

професійного спрямування, застосувати або розробити сучасні технології професійного навчання на основі особистісно-орієнтованого, проектного, культурологічного та реконструкціоністського підходу.

У зв'язку з цим, вважає І. Мачуліна, відбуватимуться зміни в самій педагогічній діяльності та духовно-моральному самовизначенні педагогів. Завдяки гуманізації, фундаменталізації, індивідуалізації та технологізації культуротворчого процесу у системі вищої освіти серед завдань домінуючу позицію все частіше займає націленість на формування у майбутнього фахівця здатності до відповідальної реконструкції соціальних об'єктів (фінансової системи, її функцій) в інтересах сучасного суспільства. Очевидно, організація цієї діяльності потребує спеціальної підготовки науково-педагогічного колективу, яка має бути спрямована на прогностичне спрямування освітніх технологій, розвиток організаційних, структурних, управлінських і дидактичних нововведень.

Висновок. Одержані результати аналізу наукової літератури свідчать про те, що вченими використовуються ідентичні наукові підходи до формування і розвитку професійної культури фахівців споріднених професій за галузями знань «соціальні та поведінкові науки» 05 і «управління та адміністрування» 07, які можна об'єднати за типом професій «людина-людина». Визначення змісту професійної культури фахівців цих професій в наукових працях розглядається контекстно і не висвітлюються конкретні методики та технології до його добору. Вибір наукових підходів до формування професійної культури фахівців різних спеціальностей здійснюється з орієнтацією на сучасні парадигми освіти, зокрема, гуманістичну, яка спрямовує процес дослідження професійної культури фахівців на особистісний рівень; безперервної освіти, що задовольняє потреби особистості в розвитку впродовж усього професійного життя, та сучасні системи освіти: інформаційно-педагогічну, випереджальну, особистісно-орієнтовану, глобальну, глобально-регіональну (локальні), які висувають нові вимоги до характеру і змісту педагогічної діяльності в

вищому навчальному закладі.

З огляду на отримані результати досліджень, одержані вітчизняними і зарубіжними вченими із зазначеної проблеми, вважаємо, що визначення змісту професійної культури майбутніх фахівців з фінансів і кредиту педагогічно доцільно здійснювати на основі системного і компетентнісного підходів, які мають реалізовуватися в контексті інших наукових підходів – культурологічного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, реконструкціоністського та аксіологічного, що зумовлено сучасною гуманістичною парадигмою освіти та існуючою проблематичною соціальною реальністю. Як *перспективу подальших розвідок* у цьому напрямі, розглядаємо вибір інноваційних методів формування професійної культури майбутніх фахівців з фінансів і кредиту.

Література

1. Гаврилов А. В. Развитие теории профессионально-педагогической культуры преподавателя вуза в контексте личностно-ориентированного образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Гаврилов Александр Владимирович; Ростов н/Д, 2000. – 176 с.
2. Елагина Л. В. Формирование культурно-профессиональной деятельности будущего специалиста на основе компетентностного подхода (методология, теория и практика) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Елагина Людмила Васильевна; Оренбургский гос. пед. ун-т. – Челябинск, 2008. – 55 с.
3. Мачуліна І. І. Соціально-реконструкціоністський підхід до формування професійної культури фахівця у вищій школі: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Мачуліна Ірина Іванівна; Харків. гуманіт. ун-т «Народна українська академія» МОН України. – Харків, 2008. – 32 с.
4. Новицкая Е. Н. Системный подход к формированию профессиональной культуры студентов педвуза (На материале подготовки учителя музыки) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Новицкая Елена Николаевна. – Саратов, 2002. – 267 с.
5. Слостенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Слостенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

Пилевич Оксана Анатольевна,
исполняющая обязанности директора
Киевского финансово-экономического колледжа
Национального университета
налоговой службы Украины,
г. Ирпень

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИНАНСАМ И КРЕДИТУ

Аннотация. В результате исследования и на основе критического анализа автором определены и обоснованы педагогически целесообразные научные подходы для отбора содержания профессиональной культуры будущих специалистов по финансам и кредиту. Это системный и компетентносный научные подходы, которые необходимо реализовать в контексте других подходов – культурологического, личностно-ориентированного, деятельностного, реконструктивистского и аксиологического, что обусловлено современной гуманистической парадигмой образования и существующей проблемной социальной реальностью.

Ключевые слова: научные подходы, специалисты по финансам и кредиту, высшее образование, родственные профессии, профессиональная культура, содержание, профессиональное образование.

Pilevich Oksana A.,
Acting Director of the
Kiev Financial and the Economic College of
National University Tax Service of Ukraine,
Irpin

SCIENTIFIC APPROACHES TO DETERMINING THE CONTENT OF THE PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS IN FINANCE AND CREDIT

Annotation. The results of the study are based on critical analysis. The author determined educationally appropriate scientific approaches for the implementation of the content selection of professional culture of future specialists in Finance and Credit. It's a system and competence approaches that should be implemented in the context of the other approaches – cultural, student-centered, activity, reconstruction and axiological, due to modern humanistic paradigm of education and the existing social reality.

Keywords: scientific approaches, experts in finance and credit, higher education and related professions, professional culture, the content of vocational education.

Науковий керівник, рецензент:
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Петренко Лариса Михайлівна